

Kontrola społeczna jako czynnik bezpieczeństwa przestrzeni na osiedlach mieszkaniowych w społeczeństwach zachodnich i w Chinach¹

Aleksandra Lis, Alicja Krzemińska

Social Control as an Indicator of Safety in Residential Neighborhoods in Western Societies and China¹

Słowa kluczowe: kontrola społeczna, zapobieganie przestępczości, społeczność chińska

Wprowadzenie

Porównanie wizerunku wizualnego dwóch rodzajów zespołów mieszkaniowych – XIX-wiecznych kamienic czynszowych w typowym dla polskiej rzeczywistości stanie zachowania (ryc. 1) oraz pekińskich hutongów (dzielnicy mieszkaniowych) w miejscach, gdzie nie zostały poddane przebudowie i rewaloryzacji (ryc. 2), przywodzi na myśl wiele analogii.

Duży stopień dewastacji, wyraźne ubóstwo, wielofunkcyjność zespołu, w którym znajdują się, oprócz funkcji mieszkaniowych, także handlowe (ryc. 3) znamionują, zgodnie z klasyczną teorią dezorganizacji społecznej [Shaw, McKay 1942] i również jej współczesnymi wersjami [Bursik 1988, Sampson i Groves 1989] obszary przestępcze. Wizerunek ten jednak przekazuje konotacje niezgodne ze stanem faktycznym. O ile bowiem na wielu podobnych obszarach zabudowy w krajach społeczeństw zachodnich panuje podwyższony poziom przestępczości, wynikający nie tylko ze wskazanych cech, ale także z innych im towarzyszących, jak duża mobilność mieszkańców czy heterogeniczność etniczna, o tyle hutongi pekińskie pozostają miejscami bezpiecznymi.

Badania dotyczące związku cech wskazanych w teoriach dezorganizacji społecznej na bezpieczeństwo w osiedlach chińskich wykazały, że brak jest relacji pomiędzy ubóstwem i dewastacją a bezpieczeństwem lub jej brakiem oraz obniżeniem poziomu kontroli społecznej na tych osiedlach [Jiang i in. 2010], które to relacje wyraźne są na osiedlach w społeczeństwach zachodnich. Podkreślić jednak należy, że społeczeństwo chińskie równocześnie cechują znacznie większa stabilność i homogeniczność etniczna, uważane w teorii dezorganizacji społecznej za sprzyjające bezpieczeństwu. Największą jednak rolę w zachowaniu tego bezpieczeństwa w Chinach pełni rozbudowany system kontroli, głównie społecznej.

Metody

Artykuł ma charakter badania rozpoznawczego. Autorki zastosowały metodę porównawczą w analizach systemów kontroli społecznej w krajach zachodnich i w Chinach. Podstawę analiz stanowiły koncepcje zachodnie przestrzeni bezpiecznych zestawione z chińskim modelem kilkupoziomowej kontroli społecznej. Metodą uzupełniającą były obserwacje prowadzone na terenie pekińskich hutongów.

Ryc. 1. Wrocławskie kamienice czynszowe (Przedmieście Oławskie – potocznie „trójkąt bermudzki”, miejsce o złej sławie w opinii mieszkańców Wrocławia) (fot. A. Lis)

Fig. 1. Wrocław tenements (Suburb of Oława – commonly known as the “Bermuda Triangle”, a place with a bad reputation according to residents of Wrocław) (photo by A. Lis)

Key words: social control, crime prevention, chinese community

Introduction

A comparison of the visual images of two types of housing estates – 19th century tenements typical for Poland in their usual contemporary state of disrepair (Fig. 1) and a Beijing hutong, a residential neighborhood in the city, where there has been neither remodeling nor restoration (Fig. 2) – brings to mind many analogies.

A high degree of deterioration, explicit poverty, multi-functional areas which include both residential and retail functions (Fig. 3) are characteristic, according to the classic theory of social disorganization [Shaw and McKay 1942] along with the modern version [Bursik 1988, Sampson et al. Groves 1989] which includes crime areas. This image, however, elicits connotations that don't agree with the actual state of facts. Although in many similar building areas in the societies of Western countries there is an increase in crime rates, resulting not only from leading indicators but also other accompanying factors like the mobility of the society or ethnic heterogeneity, the Beijing hutongs remain safe areas.

Research on the relationship between characteristics indicated by the theory of social disorganization on safety in Chinese neighborhoods shows that there is a gap between poverty and deterioration

and safety or the lack thereof and a lower level of social control in these neighborhoods [Jiang et al. 2010]. This relationship clearly exists in neighborhoods in Western societies. It should be emphasized, however, that Chinese society at the same time has a significantly higher level of stability and ethnic homogeneity which is regarded by the theory of social disorganization as promoting safety. The most significant contributor, however, to maintaining safety

in China is a developed system of control, mainly social control.

Methods

This article is a preliminary type of research. The authors used comparative methods of analysis of the systems of social control in Western countries and in China. The basis for analysis was the Western concept of safety set in the Chinese model of multi-layered social control. An

Bezpieczeństwo a kontrola społeczna w teoriach i koncepcjach zachodnich

Problem wpływu kontroli społecznej na bezpieczeństwo podnoszony jest w literaturze zachodniej od dawna. Na tym zjawisku oparte są znane koncepcje dotyczące bezpieczeństwa przestrzeni miejskiej, wskazujące na związek ukształtowania tej przestrzeni z bezpieczeństwem.

Koncepcje takie powstały już w latach 60. Jedną z pierwszych osób zwracających uwagę na związek ukształtowania przestrzeni osiedli miast z bezpieczeństwem była Elizabeth Wood. Pisane przez nią poradniki m.in. podkreślały wagę naturalnej obserwacji i jej zależność od sposobu ukształtowania przestrzeni, a także rolę kształtowania na osiedlach miejsc publicznych i półpublicznych sprzyjających kontaktom społecznym [Dukała i in. 2012]. Poza wskazówkami dotyczącymi kształtowania terenu osiedli Elizabeth Wood zwracała również uwagę na problem odpowiedniego zarządzania oraz wzmocnienia więzi społecznych, mających istotny wpływ na działanie mechanizmu kontroli społecznej [Czarnecki 2011]. Najbardziej znaną pracą z tego okresu, poruszającą problem bezpieczeństwa na bazie kontroli społecznej, jest słynna książka

The Death and Life of Great American Cities [1961, 1993] pisarki i aktywistki Jane Jacobs. Książka zawiera ostrą i głęboką krytykę modernistycznych zasad budowania miast, które doprowadziły do pustoszenia ulic, zanikania życia w przestrzeni publicznej i w rezultacie – do drastycznego spadku poczucia bezpieczeństwa. Jest wezwaniem do powrotu do zjawiska gwarnej ulicy, gdzie kontrola społeczna, stanowiąca podstawowy gwarant bezpieczeństwa, uzależniona jest od dużej liczby przechodniów i użytkowników. Przestrzeń bezpieczna, w takim ujęciu, to przelotowa, wielofunkcyjna ulica, z licznymi sklepami i punktami usługowymi, przyciągająca ludzi i wyzwalamąca różnorodne ich zachowania. Taki świat ulicy funkcjonuje na podstawie własnych praw i norm w procesie wzajemnej kontroli społecznej, egzekwując ich przestrzeganie. Istotą więc koncepcji przestrzeni bezpiecznej opisywanej przez Jacobs była ciągła i liczna obecność ludzi w przestrzeni – zarówno mieszkańców, jak i obcych przechodniów – którzy są elementami naturalnego mechanizmu kontrolnego [Hiller 2004, Czarnecki 2004, Czarnecki 2011, Lewicka 2012].

Inną koncepcję przestrzeni bezpiecznej przedstawia Oskar Newman w książce *Defensible Space* [1972]. Hiller [2004], zwracając uwagę na odmienną tych dwóch spojrzeń, podkreśla, że ich istotą jest przyjęcie innej koncepcji kontroli społecznej. Newman uważa za najbardziej bezpieczną – tytułową *przestrzeń bro-*

nioną – przestrzeń sąsiedzka, jasno zdefiniowaną terytorialnie, przynależną do grup sąsiedzkich, w obrębie których wszyscy się znają. Pojawienie się obcego w takiej przestrzeni budzi reakcję mieszkańców, którzy łatwo go rozpoznają. Ta szybka reakcja jest więc społecznym mechanizmem kontrolnym i obronnym. Przestrzenie, które służą jego wytworzeniu, to przestrzenie niedostępne dla osób spoza grup sąsiedzkich, połączone z trasami przelotowymi sięgaczami, z których korzystają wyłącznie mieszkańcy.

Obie te koncepcje ukazują różne podejście do problemu kontroli społecznej. Problem ten był rozwijany w dalszych badaniach i koncepcjach w późniejszych okresach, prowadząc do różnych zaleceń przestrzennych związanych z kształtowaniem osiedli miejskich. Drugą stroną problemu kontroli jest jej aspekt społeczny wynikający z osłabienia lub braku więzi społecznych oraz norm i zasad regulujących życie społeczne. Obecne koncepcje, bardziej niż te wcześniejsze, zwracają uwagę na ten problem, zalecając działania prowadzące do budowania wspólnoty. Przykładem zmiany podejścia w świecie naukowym i praktycznym do problemu bezpieczeństwa jest CPTED (*crime prevention through environmental design*) – najbardziej znany i rozbudowany program ukierunkowany na działania związane z zapobieganiem przestępczości poprzez projektowanie środowiskowe. Pierwsza generacja CPTED bazowała głównie na koncepcji Oscara New-

additional method was observation conducted in Beijing hutong areas.

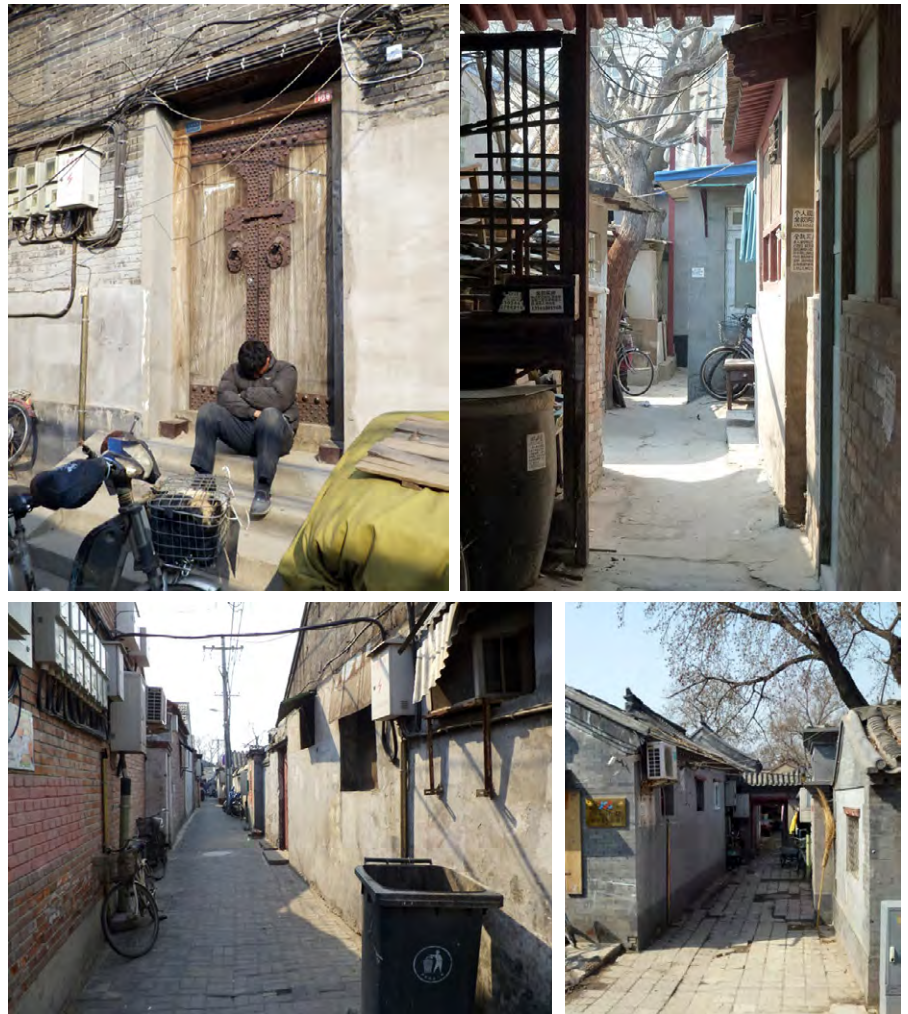
Safety and social control according to western theory and concepts

The issue of the impact of social control on safety has been raised in Western literature for a long time. This phenomenon is based on the known concepts of safety in urban areas, showing the relationship between the development of an area and security.

Such concepts were created in the 1960s. One of the first people to call attention to the relationship between the spatial conditions of urban neighborhoods and safety was Elizabeth Wood. She wrote guidelines that emphasized the importance of natural observation and the relationship to shaping the environment and the role of the transformation of public and semi-public urban neighborhoods for favorable social contact [Dukała et al. 2012]. In addition to the indicators related to changing the neighborhood landscape, Elizabeth Wood also pointed to the problem of appropriately managing and strengthening social ties that have a noticeable impact on the functioning of the mechanisms of social control [Czarnecki 2011]. The most widely-known work from around the time when the issue of safety from social control was first

Ryc. 2. Pekinijskie hutongi (fot. A. Krzemińska, A. Lis)

Fig. 2. Hutong in Beijing (photo by A. Krzemińska, A. Lis)

raised, was in the famous book *The Death and Life of Great American Cities* [1961, 1993] by writer and activist Jane Jacobs. The book contains harsh and penetrating criticism of the modern approach to city development that led to deserted streets, the disap-

pearance of life in public places and the result of a drastic decrease in the feeling of security. This is a challenge to return to the concept of busy streets where social control, representing a basic guarantee of safety, is related to the large number of pedestrians

Ryc. 3. Ulica mieszkaniowo-handlowa w dzielnicy mieszkaniowej – Wrocław i Pekin (fot. A. Krzemińska, A. Lis)

Fig. 3. Residential-retail street in a residential neighborhood – Wrocław and Beijing (photo by A. Krzemińska, A. Lis)

mana, w której kontrola społeczna związana jest z naturalną delimitacją terytorialną. Druga generacja kładzie nacisk bardziej na budowanie wspólnot i relacji między użytkownikami przestrzeni, która ma być kontrolowana [Dukała 2011].

Kontrola społeczna w Chinach

W Chinach kontrola społeczna jest rozumiana jako pojęcie „mieszczące zarówno formalne jak i nieformalne drogi, jakie rozwija społeczność, w celu zapewnienia zgodności z normami społecznymi” [Chen 2002, s. 1]. Różnica pomiędzy pojęciem kontroli formalnej i nieformalnej jest rozmaicie podawana w literaturze. Na poziomie abstrakcyjnym różnica ta odnosi się do rodzaju poziomu kontroli – prawnego bądź moralnego. W innym znaczeniu różnice te odnoszą się do grup sprawujących kontrolę – albo instytucjonalnych (jak policja i sądy oraz różne agencje ochrony), lub społecznych – rodzina, grupy sąsiedzkie, rówieśnicze itp. [Jiang i in. 2007]. Na osiedlach chińskich grupy mieszkańców sprawujące kontrolę nad bezpieczeństwem nie stanowią ani typowych grup formalnych, ani też społecznych ze względu na ich zinstytucjonowany, uregulowany prawnie sposób formowania i działania.

W Chinach rozwinęły się specyficzne funkcje i formy kontroli społecznej stanowiącej element makrokontroli systemu, który funkcjonuje w zupełnie inny sposób niż w krajach zachodnich i w porównaniu z nim ma charakter unikalny [Zhong i in. 2007]. Kontrola społeczna zorganizowana i funkcjonująca faktycznie jako nieformalna instytucja stanowi przydłużenie działań rządu kontrolującego przestrzeganie prawa i zachowanie społecznego porządku. Biorą w niej udział nie tylko członkowie grup zorganizowanych ale także członkowie społeczności, która preferuje nieformalne drogi kontroli i rozwiązywania konfliktów. Poszczególni ludzie są nie tyle spokojnymi obserwatorami życia społeczności osiedlowej, co jej faktycznymi kontrolerami. W rezultacie, silny nacisk na wspólnotę życia i równocześnie rozbudowany system komitetów działających na osiedlach buduje specyficzny, inny niż na zachodzie system kontroli społecznej [Chen 2002].

Podstawę tego systemu stanowią komitety bezpieczeństwa publicznego. Powstają one w wyniku wyborów na poziomie oddolnym. Celem ich działania jest zapewnienie porządku i bezpieczeństwa na osiedlu. Stanowią pomost pomiędzy policją i społecznością. Taki komitet składa się głównie z mieszkańców

osiedla, w tym emerytów. Kryteria wyboru stanowią poprawność polityczna oraz cechy osobiste. Jak podkreśla Chen [2002], w zachodniej literaturze ten poziom komitetów traktowany jest na ogół jako nieformalna forma kontroli, podczas gdy w Chinach tworzone są jako całkiem formalne instytucje kontroli.

Komitety te działają pod kontrolą policji, monitorując bezpieczeństwo oraz przestrzeganie norm społecznych, reagując na różne przejawy niepożądanych zachowań i konflikty, a tym samym redukując możliwość popełnienia przestępstw. Szukają do pomocy „aktywistów”, organizując dodatkowe grupy złożone z mieszkańców osiedla wspomagające ich w działaniach kontrolnych. W celu rozszerzenia znaczenia i wpływu komitetów na bezpieczeństwo mieszkańców wprowadzane są działania pod nazwą edukacji prawnej obejmujące szkolenia i treningi mas dotyczące rozumienia standardów zachowań i operacyjnych dróg społecznej kontroli oraz mobilizowanie społeczności do uczestnictwa w tym systemie [Chen 2002].

Drugim elementem systemu kontroli społecznej na poziomie osiedla są komitety mediacyjne. Ich rola wynika z samej istoty funkcjonowania systemu kontroli i chińskiej społeczności na osiedlach, gdzie unika się rozwiązywania konfliktów na drodze prawnej na rzecz mediacji wewnątrz społeczności. Droga prawna traktowana jest jako rozwiązanie ostateczne podejmowane wówczas,

and users. A safe area, according to this concept, is a bustling, multi-functional street with numerous stores and retail services drawing in people and triggering various behaviors. This kind of street environment is based on its own law and norms in the process of mutual social control by enforcing observance. Jacobs stated that what was relevant to the concept of safe space was the constant and numerous presence of people in the area – both residents and pedestrians – which are elements of a natural mechanism of control [Hiller 2004, Czarnecki 2004, Czarnecki 2011, Lewicka 2012].

Another concept of safe space was introduced by Oskar Newman in his book *Defensible Space* [1972]. Hiller [2004], making note of the differences in these two approaches, emphasized that the essential issue is the understanding of a different concept of social control. Newman believes that the safest space – as in the title *defensible space* – is the neighboring space clearly defined territorially belonging to a neighborhood group in which everyone knows each other. The appearance of a stranger in such a space provokes a reaction from the residents who quickly recognize his presence. This quick reaction is thus the mechanism of social control and defense. The space, which serves to create the reaction, is a space that is inaccessible for people outside of the neighborhood group connected by thoroughways which are used exclusively by residents.

Both of these concepts reveal a different approach to the issue of social control. The problem was examined in further research and concepts of later periods, leading to different spatial recommendations connected with shaping urban neighborhoods. An additional side of the problem of control is the social aspect resulting from the weakening or lack of social ties as well as norms and rules regulating life in society. The current concept, more than the earlier ones, calls attention to recommended actions for building up the community. An example of the change in approach to the problem of safety in the scientific and real-life worlds is CPTED (*crime prevention through environmental design*) – the most well-known and well-developed program directed at activities related to reducing crime by designing the environment. The first generation of CPTED was based mainly on Oscar Newman's concept, which said that social control was related to the natural delimitations of territory. The second generation of thought on this subject places more of an emphasis on building up the community and relationships between the users of the space and those who need to be controlled [Dukała 2011].

Social control in China

In China, social control is understood as “being located along both formal and informal lines, that the society determines, with the aim

of ensuring compliance with social norms” [Chen 2002, p. 1]. The difference between the idea of formal and informal control is explained in different ways in the literature. At an abstract level the difference is related to various levels of control – legal or moral. From another perspective, the difference is related to the group or institution who is providing the control, like the police or the court or other protection agencies, or social groups like the family, neighborhood groups, peer groups, etc. [Jiang et al. 2007]. In Chinese neighborhoods, groups of residents who exercise control over safety are not part of typical formal groups, neither are they social groups because of the institutionalized and legally regulated ways of forming control groups with designated activities.

In China, a specific function and form of social control was developed as an element of a macro-control system which functions in a completely different way than in Western countries and has a comparatively unique character [Zhong et al. 2007]. Social control is organized and functions as an informal institution, becoming an extension of activities of government control of the adherence to laws and expected social behaviors. Not only are members of these organized groups involved, but also members of society themselves, who prefer informal methods of control for resolving conflicts. People designated as members of the informal control groups are not as passive in their observation

gdy inne środki mediacyjne nie skutkują. W Chinach panuje daleko silniejsza wiara w skuteczność działania zasad moralnych regulujących zachowania społeczeństwa niż w skuteczność działania prawa i związanego z nim systemu kar i egzekucji [Jiang i in. 2010].

Komitety mediacyjne złożone z 7–11 członków działają na poziomie osiedli. Podobnie jak komitety bezpieczeństwa publicznego formowane są na drodze wyborów odbywających się co 3 lata. Komitety te zajmują się rozwiązywaniem problemów związanych z niewłaściwymi zachowaniami naruszającymi normy społeczne, a także częściowo z drobnymi przestępstwami. Podejmowane przez komitety mediacje nie mają charakteru obligatoryjnego – strony w mediacjach mogą skierować sprawę do sądu, pomijając postępowanie mediacyjne lub wówczas, gdy nie są usatysfakcjonowane wynikiem mediacji. Jednak mieszkańcy zdecydowanie wolą takich sytuacji unikać.

Poza kontrolą nieformalną bezpieczeństwa na osiedlach zapewniane jest dzięki kontroli formalnej. Podstawowym organem nadzoru formalnego w Chinach jest policja. Organ ten jednak działa w odmienny sposób w porównaniu z krajami zachodnimi. Przede wszystkim praca policji jest ściśle powiązana z działalnością opisanych komitetów i oparta jest na współpracy nimi, a także z innymi mieszkańcami. Współpraca ta traktowana jest jako podstawowy warunek skutecznej prewencji. Dla

tego w szczególny sposób kładziony jest nacisk na dobre relacje pomiędzy policją a społeczeństwem, zwłaszcza na osiedlach stanowiących podstawowy poziom działania organów policyjnych. Istotną różnicą w działaniu policji w krajach zachodnich i w Chinach jest zakładany cel tych działań i sytuacje, w jakich działania się pojawiają. W krajach zachodnich rola policji koncentruje się na interwencjach związanych z sytuacjami zaistnienia przestępstwa, wykroczenia lub ich groźby. W Chinach znacznie większa część działalności policji związana jest z prewencją i edukacją, a pole działania policji jest znacznie szersze. Policja ma nie tylko karać, ale także wychowywać, wskazywać właściwe drogi a tym samym zapobiegać. Stąd jej działalność wykracza poza obręb pola łamania prawa, obejmując nawet ingerencję w prywatne życie mieszkańców [Chen 2002].

Od 1978 r., po rozpoczęciu reform Denga, Chiny obróciły się w kierunku wzmocnienia kontroli formalnej [Jiang 2007, 2010]. Dopiero wtedy zaczęto budować system sprawiedliwości w rozumieniu zachodnim. Różne sfery życia poddano regulacjom prawnym, utworzono kodeksy (karny w 1979 r., cywilny w 1985) oraz strukturę instytucji prawnych – sądów i prokuratur – z zachodnimi formami przewodu sądowego, jak istnienie obrońcy czy domniemanie niewinności [Gawlikowski 2001]. Dawny system kontroli społecznej zmniejszył siłę swojego oddziaływania, na co miały wpływ

m.in. zmiany związane z większą mobilnością społeczeństwa [Zhang i in. 2007], rozwojem ekonomicznym i technologicznym oraz kontaktami z Zachodem, którego wpływ zmienia obecnie dawne poglądy i spojrzenie na rzeczywistość, ukazując inne reguły, w tym zasady moralne i normy społeczne. W rezultacie ludzie żyją coraz częściej w grupach osób, których nie znają, co osłabia siłę działania wspólnoty i związanej z nią kontroli.

Reformy po roku 1978 doprowadziły, co prawda, do rozluźnienia więzi społecznych, ale system kontroli społecznej pozostał wciąż jako podstawowe narzędzie zapobiegania przestępczości. Nieformalne instytucje kontroli nadal stanowią bazę działań, wzrasta ich liczba i odgrywają główną rolę w systemie bezpieczeństwa wspomagane licznymi, nieformalnymi małymi grupami złożonymi z mieszkańców [Chen 2002, Jiang i in. 2010].

Kontrola społeczna, jako bardziej naturalna od kontroli formalnej forma regulacji życia, wynika z niektórych elementów tradycji wywodzącej się z konfucjanizmu [Jiang i in. 2007, 2010]. Jest nim przede wszystkim przywiązywanie szczególnego znaczenia do grupy i wspólnoty, nie do jednostki, a w konsekwencji stawianie interesów wspólnoty wyżej niż interesy prywatne. Drugim istotnym elementem jest brak tradycji regulacji prawnych życia społecznego z równoczesnym przywiązywaniem dużej wagi do norm etykiety, takich

of life in neighborhood society as the real controllers are. The result is a strong pressure on community life and at the same time a developed system of committees that impact the neighborhood by building a specific system of social control that is different than that in the West [Chen 2002].

The basis for this system are the committees for public safety. They are created as a result of elections at the grassroots level. The aim of their activities is to ensure the peace and safety in the neighborhood. This committee is made up mostly of neighborhood residents, including retirees. The criteria for choosing members are related to political correctness and personal characteristics. As Chen [2002] emphasizes, in Western literature this level of committee would be considered an informal form of control, while in China, in fact, such committees are created as completely formal institutions of control.

These committees act under the guidance of the police who monitor safety and the adherence to social norms, reacting to the appearance of different undesirable behaviors and conflicts and at the same time reducing the opportunities for committing crime. Seeking out activists to organize additional groups made up of neighborhood residents assists the police in their control activities. In order to expand the definition and influence of the committees on the safety of the residents, activities are conducted which are referred to as "legal education", involving training

and large-group training on the understanding of standards of behavior and operative channels of social control and mobilizing the community to participate in the system [Chen 2002].

The second element of social control at the neighborhood level are mediating committees. Their role is a result of the basic existence of the functioning of the system of control and Chinese society in the neighborhood, where resolving conflicts through legal means is avoided in favor of mediation within society. Legal channels are treated as a last resort when other sources of mediation are not effective. In China, there is a much stronger belief in the effectiveness of the influence of moral standards regulating social behavior than the effectiveness of legal action connected with the system of punishment and execution [Jiang et al. 2010].

Mediation committees made up of 7–11 members act at the neighborhood level. Similarly to the committees on public safety, they are formed by elections which are held every three years. The committees are responsible for resolving problems connected with inappropriate behavior that exceeds social norms and also in part for minor crimes. Mediation proposed by the committees is not binding. The sides in the conflict can direct their case to the court going around the mediation committee or when they are not satisfied by the results of the committee mediation.

However, residents definitely prefer to avoid such situations.

Other than informal control, neighborhood safety is ensured by formal control. The formal authority in China is the police. This body, however, functions differently than in Western countries. First of all, police activities are closely linked with the activities described for the committees and are based on cooperation with them and with other residents. Cooperation is considered to be a basic condition of effective prevention. Therefore, in a specific way, pressure is applied for good relations between the police and the community, especially in the neighborhoods where the police are involved in their primary activities. The essential difference in police activities in Western countries and in China, are in the assumed goals of the activities and situations in which the activities occur. In Western countries the role of the police is concentrated on interventions connected with situations of the incidence of crime, an offense, or a threat. In China a much greater part of police activity is connected with prevention and education and the field of operations is definitely wider. Police are not only meant to punish but also to bring up and indicate correct behaviors and at the same time prevent. That is why their activities go beyond the scope of breaking the law, but are even carried to surveillance of the private lives of the residents [Chen 2002].

Tabela 1. Kontrola społeczna w wybranych modelach przestrzennych (oprac. A. Lis)

	Przestrzenie ogólnodostępne (Jane Jacobs – <i>The Death and Life of The Great American Cities</i>)	Przestrzenie zamknięte i ograniczone (Oscar Newman – <i>Defensible Space</i>)	Pekińskie hutongi
Źródła kontroli społecznej	Przechodnie – mieszkańcy miasta spoza osiedla	Grupy sąsiedzkie – mieszkańcy osiedla	Komitety społeczne ukonstytuowane na poziomie osiedla oraz mieszkańcy osiedla
Dominująca forma i funkcja przestrzeni	Ulica o charakterze przelotowym, wielofunkcyjna, z dużym udziałem usług	Sięgacze obudowane zabudową mieszkaniową z niewielkim udziałem usług lub bez nich	Wnętrza zabudowy i ulice osiedlowe z udziałem usług lub bez nich
Typ terytorialny przestrzeni	Przeźren publiczna	Przeźren sąsiedzka	Przeźren sąsiedzka i półpubliczna
Dominujący typ użytkowników	Głównie osoby spoza osiedla	Wyłącznie mieszkańcy osiedla	Głównie mieszkańcy osiedla
Podstawa kontroli społecznej	Oparta na obecności obserwatorów (stałych i przechodniów) utrudniających działania sprawców	Oparta na więziach sąsiedzkich – działania kontrolne (rozpoznanie obcych w przestrzeni jako źródła zagrożenia), restrykcje w obrębie wspólnoty w sytuacji naruszenia norm społecznych – działania prewencyjne	Oparta na systemie zasad i norm etycznych oraz restrykcjach społecznych w obrębie wspólnoty – działania wychowawcze i prewencyjne
Warunki podjęcia działań	Reakcja następuje dopiero w sytuacji istotnego naruszenia norm społecznych lub prawa	Reakcja następuje już w sytuacjach budzących obawy i wątpliwości – zarówno przed, w trakcie, jak i po zaistnieniu sytuacji naruszenia norm/prawa	Reakcja następuje już w sytuacjach budzących obawy i wątpliwości – zarówno przed, w trakcie, jak i po zaistnieniu sytuacji naruszenia norm/prawa
Wpływ ukształtowania przestrzeni	Istotny – rozwiązania przestrzenne mają wpływ na witalizację przestrzeni stanowiącą warunek kontroli społecznej	Kluczowy – kontrola społeczna występuje przy wydzieleniu przestrzeni sąsiedzkich	Formy przestrzeni mają charakter drugorzędny
Wpływ więzi sąsiedzkich	Niewielki – kontrola oparta na mechanizmach częściowo tylko związanych z więziami społecznymi (większość kontroli sprawują przechodnie)	Kluczowy – kontrola społeczna oparta na więziach sąsiedzkich, wzajemnej znajomości i kontroli zachowań	Istotny, ale nie decydujący – kontrola oparta na prewencji komitetów i mieszkańców działającej także w przypadku braku silnych więzi sąsiedzkich

związanych z ustaloną społecznie hierarchią, a także kładzenie nacisku na obowiązki jednostki bez zwracania uwagi na jej prawa. Swobody jednostki tradycyjnie ograniczane były przez wspólnotę opartą na wzorach patriarchalnych, państwo zaś stanowi instytucję, do której społeczeństwo zwraca się o obronę, domagając się surowszego karanie przestępców [Gawlikowski 2001]. Równocześnie, zgodnie z ideami konfucjańskimi, Chińczycy są przekonani o przewadze kontroli moralnej nad kontrolą prawną. Kontrola prawna ma ograniczony zakres oddziaływania, nie obejmuje wszystkich aspektów życia, poza tym w ich przekonaniu, dla ludzi, którzy nie posiadają podstaw moralnych, regulacje prawne mają jedynie ograniczony zasięg oddziaływania. Moralność bowiem, bardziej niż kody formalne, jest częścią natury człowieka i podstawą jego działania. Ponadto sankcje stosowane

przez rodzinę, sąsiadów, przyjaciół, działają silniej niż te, które stosują organy prawne. Działanie społecznej kontroli w społeczeństwie chińskim wzmagała dodatkowo tradycyjnie duża stabilność społeczności, zamieszkujących te same miejsca przez całe pokolenia. Zwrócić należy także uwagę na różnicę w zakresie oddziaływania kontroli społecznej w społeczeństwach zachodnich i w Chinach. W tych pierwszych, kontroli podlegają jedynie czyny człowieka, w tym drugim – także jego myśli, postawy i wartości [Jiang i in. 2010].

Kontrola społeczna przestrzeni – analiza porównawcza

Jak wynika z przytoczonych powyżej rozważań, kontrola społeczna jest szerokim problemem, którego

rola w bezpieczeństwie przestrzeni może być różna. Oddziaływanie kontroli społecznej na osiedlach chińskich jest odmienne niż w społeczeństwach zachodnich, na co wpływ mają różne czynniki. Podsumowując przedstawione rozważania, zestawiono cechy przykładowych dwóch omówionych wcześniej zachodnich koncepcji przestrzeni bezpiecznych oraz chińskiej koncepcji kontroli społecznej na osiedlach – na przykładzie pekińskich hutongów.

Wnioski

Kontrola społeczna w społeczeństwach zachodnich budowana jest z jednej strony poprzez odpowiednie kształtowanie przestrzeni, z drugiej – przez budowanie więzi społecznych w istniejących społecznościach. Takie działania promowa-

Table 1. Social control in selected spatial models (prepared A. Lis)

	Space generally available (Jane Jacobs – <i>The Death and Life of The Great American Cities</i>)	Space closed and limited (Oscar Newman – <i>Defensible Space</i>)	Beijinhutongs
Source of social control	Pedestrians – city residents from outside the neighborhood	Neighborhood groups, neighborhood residents	Social committees empowered at the neighborhood level along with neighborhood residents
Dominating forms and functions of space	Bustling streets, multi-functional, with a lot of retail services	Squares consisting of residential buildings with few or no retail services	Interior buildings and neighborhood streets with or without retail services
Predominant type of territorial space	Public space	Neighborhoodspace	Neighborhood and semi-public space
Predominant type of user	Mainly people outside the neighborhood	Exclusively neighborhood residents	Mainly neighborhood residents
Basic social control	Based on the presence of observers (permanent and passing by) that make criminal action more difficult	Based on relationships with neighbors – controlling actions (recognizing strangers in the space as a potential threat), restrictions surrounding the community in situations when social norms are intruded upon – preventative actions	Based on a system of principles and ethical standards and social restrictions surrounding the community – actions that are controlling and preventative
Conditions for taking action	Reactions occur only in needed situations of exceeding social norms or breaking the law	Reactions occur in situations when fear or doubt is raised – both before or during the existence of a situation of breaking norms/the law	Reactions occur in situations when fear or doubt is raised – both before, during, and after the existence of a situation of breaking norms/the law
Influence of the quality (shape) of space	Important – spatial arrangements have an influence on the vitality of a space and represent a condition of social control	Key – social control occurs by dividing neighboring spaces	Condition of space is a secondary priority
Influence of neighborhood relationships	Not important – control mechanisms are only partially connected with social relationships (more control comes from circumstantial conditions)	Key – social control is based on relationships with neighbors, mutual acquaintanceship and behavioral control	Important, but not decisive – control that is based on the preventative actions of committees and residents also works in the case of a lack of strong relationships with neighbors

Since the 1978 reforms in Deng Xiaoping's China, the direction has changed for the authority of formal control [Jiang 2007, 2010]. The building of a system of justice, as it is understood in the West, began to be built. Different spheres of life are subject to legal regulation, and the legal code was established (penal code in 1979, civil code in 1985) and the structure of legal institutions – courts and prosecutors – as in the Western form of a court system as the concept of the defense or the presumption of innocence, which was influenced by, among other things, changes related to greater social mobility [Zhang et al. 2007], economic and technological development and contact with the West. Western influence has changed the old ideas and concepts of life by showing different principles, included in which are moral principles and social norms. As a result, people

are living increasingly more often in groups of people they do not know, which weakens the strength of community influence and the resultant control connected with it.

Reforms after 1978 led to, in fact, a loosening of social relationships, although the system of social control remained a strong and basic tool of reducing crime. Informal institutions of control are still the main platform. They are increasing in number and taking on basic roles in the system of safety, aided by numerous small and informal groups made up of residents [Chen 2002, Jiang et al. 2010].

Social control as a more natural form of regulating life rather than a formal type of control is the result of certain traditions that came out of Confucianism [Jiang et al. 2007, 2010]. Above all, particular importance is attached to groups

and societies not to individuals, and consequently, social interests are placed above private interests. The second important factor is the lack of a tradition of legal regulation of community life, while at the same time emphasis is placed on ethical standards connected with establishing a social hierarchy and applying pressure to individuals to uphold responsibilities without regard for their legal rights. Personal freedom has been traditionally limited by a society based on a patriarchal model, in which the government is the institution that the society turns to for protection to demand stricter punishment of criminals [Gawlikowski 2001]. At the same time, in accordance with the ideas of Confucianism, the Chinese are convinced that moral control outweighs legal control. Legal control has a limited range of influence, doesn't deal with

ne są przez liczne programy, w tym CPTED, zwłaszcza drugiej generacji.

Badania prowadzone przez Jiang i in. [2010] wskazały, że w społeczeństwie chińskim nie istnieje korelacja pomiędzy silnymi więziami społecznymi a poziomem kontroli społecznej, czego uzasadnienie badacze widzą w strukturze społeczeństwa, którego podstawą funkcjonowania i budowania norm są rodzina i przyjaciele. Sąsiedzi należą do „zewnątrznego kręgu” świata Chińczyków, stąd siła więzi z nimi nie ma większego wpływu na działania prewencyjne podejmowane w obrębie osiedli. Kontrola społeczna w Chinach, odmiennie niż na Zachodzie, budowana jest na fundamentach tradycji i moralności i w znacznie mniejszym stopniu podlegać może zmianom poprzez działania lokalne.

Obecnie, pomimo zmian jakie zaistniały w Chinach od czasu wprowadzenia reform po 1978 r., wciąż postępujących i zmieniających społeczeństwo, różnice kulturowe i osobowościowe społeczeństwa chińskiego i społeczeństw zachodnich pozostają tak istotne, że przeniesienie wzajemne – z jednego z tych społeczeństw do drugiego – istniejących i tworzonych systemów kontroli społecznej czy choćby części tworzących te systemy wzorców i zaleceń wydaje się wątpliwe. Porównanie tych systemów wskazuje, że koncepcje dotyczące działań związanych z poprawą bezpieczeństwa nie mają

charakteru uniwersalnego i mogą się odnosić jedynie do określonych kręgów społeczno-kulturowych.

Aleksandra Lis

Instytut Architektury Krajobrazu
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Alicja Krzemińska

Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego
Uniwersytet Wrocławski

Przypis

¹ Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji nr DEC-2011/01/B/HS4/00815

Literatura – Literature

1. Bursik R.J., 1988. Social disorganization and theories of crime and delinquency: Problems and prospects. *Criminology*, 26: 519–551.
2. Chen X., 2002. Community and policing strategies: A Chinese approach to crime control. *Policing and society*, vol. 12, no. 1: 1–13.
3. Czarnecki B., 2011. Przestrzenne aspekty przestępczości. Metoda identyfikacji czynników zagrożeń w przestrzeni miejskiej. Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej.
4. Czarnecki B., Siemiński W., 2004. Kształtowanie bezpiecznej przestrzeni publicznej. Diffin, Warszawa.
5. Dukała K., 2011. CPTED – założenia, strategie, sposoby prezentacji [w:] Zapobieganie przestępczości przez kształtowanie przestrzeni (red.) J. Czapska. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
6. Dukała K., Jurzak-Mączka K., Mączka J., 2001. CPTED – teoria, praktyka, skuteczność” [w:] Zapobieganie przestępczości przez kształtowanie przestrzeni, red. J. Czapska. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

7. Gawlikowski K., 2001. Problem respektowania praw człowieka w Chinach. *Azja-Pacyfik*, nr 4, 98–109.

8. Hillier B., 2004. Can streets be made safe? *Urban Design International*, 9: 31–45.

9. Jacobs J., 1961, 1993. *The Death and Life of Great American Cities*. New York, Random House.

10. Jiang S., Lambert E., Wang J., 2007. Correlates of formal and informal social/crime control in China: An exploratory study. *Journal of Criminal Justice*, 36: 261–271.

11. Jiang S., Lambert E., Wang J., 2010. Correlates of informal social/crime control in Guanzhou, China neighborhoods. *Journal of Criminal Justice*, 38, 460–469.

12. Lewicka M., 2012. *Psychologia miejsca*. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.

13. Newman O., 1972. *Defensible space: crime prevention through urban design*. MacMillan, New York.

14. Sampson R.J., W. Byron Groves, 1989. *Community structure and crime: Testing social disorganization theory*. *American Journal of Sociology*, 94: 774–802.

15. Shaw C.R., McKay H.D., 1942. *Juvenile delinquency and urban areas. A study of rates of delinquents in relation to differential characteristics of local communities in American cities*. University of Chicago Press.

16. Zhong L.Y., Broadhurst R.G., 2007. Building Little Safe and Civilized Communities: Community Crime Prevention with Chinese Characteristics? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 51 (1): 52–67.

all aspects of life, and what is more, they are convinced that for people who don't have moral standards, legal regulations have only a limited range of impact. Morality, more so than formal law, is a part of a person's nature and the basis of his actions. Furthermore, sanctions imposed by the family, neighbors, or friends are stronger than those which are enforced by legal bodies. The activities of social control further enhanced the traditionally strong social stability from several generations living together in the same place. It's also important to note the difference in the sphere of influence of social control in Western societies and China. In the West, control comes only from an individual's actions, in China it also comes from his thoughts, attitudes, and values [Jiang et al. 2010].

Control of societal space – comparative analysis

As seen by the considerations discussed above, social control is a wide ranging issue in which safe space can depend on various things. The impact of social control on Chinese neighborhoods is different than in Western societies, and is influenced by different factors. In summary, the issues based on the typical characteristics of the two concepts of safe space from Western and Chinese

perspectives have been presented using the example of a Beijinghutong.

Conclusions

Social control in Western societies is built, on the one hand, by the appropriate shaping of space, and on the other, by building social ties in existing communities. This type of action is promoted by numerous programs, included in this would be CPTED, especially the second-generation concepts.

Research conducted by Jiang et al. [2010] showed that in Chinese society the correlation between strong social ties and the level of social control is not important. This conclusion was based on observations of the social structure, from which family and friends form the basis for functionality and building norms. Neighbors belong to the outside circle of Chinese society, thus strong relationships with neighbors doesn't have a great impact on preventative actions taken within the neighborhood. Social control in China, unlike that in the West, is built on a foundation of tradition and morality to a much less degree than in the West, where it can be affected by change through local actions.

Currently, despite the changes that have taken place in Chinese society since reforms were started in 1978, the cultural and personal differences between Chinese society and Western societies continue to be so great that the mutual introduction

from one of these societies to the other of the existing systems of social control – or even part of the systems of patterns and recommendations – would be infeasible. A comparison of these systems shows that the concept of activities associated with improving safety are not universal in nature and can only be applied to specific social-cultural circles.

Aleksandra Lis

Institute of Landscape Architecture
Wrocław University of Environmental and Life Sciences

Alicja Krzemińska

Institute of Geography and Regional
Development
University of Wrocław

Endnote

¹ The project was financed by a grant from the National Science Center allocated in the directive DEC-2011/01/B/HS4/00815.